

ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ

УДК 7:745/749:748:748.6:7.071.1

Л.І. АВЕР'ЯНОВА

Київський майстер художнього скла Лідія Митяєва (1923–1996)

Стаття присвячена Народному художнику України, одному з провідних майстрів Київського заводу художнього скла Лідії Митяєвої. В статті викладені біографічні дані художниці, вперше охарактеризовано манеру виконання її авторських робіт у різних техніках обробки скла. Наданий перелік усіх основних авторських робіт.

Ключові слова: Народний художник України Л.М. Митяєва, Київський завод художнього скла, художнє скло, гутна техніка.

Лідія Мефодіївна Митяєва залишається одним із провідних майстрів декоративно-ужиткового мистецтва України (іл. 1). Самобутній талант художниці з найбільшою повнотою знайшов свій вияв у художній порцеляні та склі. Після себе мисткиня залишила велику спадщину – збірку авторських робіт (301 од.), яка у 2003 р., після закриття Київського заводу художнього скла, надійшла до зібрання Національного музею історії України.

Народилася Л.М. Митяєва у 1923 р. у м. Мстиславль (Білорусь). Того ж року її родина переїздить до м. Києва, де Лідія Мефодіївна закінчила загальноосвітню середню школу № 110. Художню освіту вона здобула у Київській художній школі ім. Т.Г. Шевченко, де навчалася з 1938 до 1941 р.

У 1944 р. Лідія Митяєва прийшла на Київський експериментальний кераміко-художній завод і працювала художником до 1950 р., створювала унікальні вироби та зразки порцелянового посуду (форма, декор, розпис) для серійного та масового виробництва. Вона стала зрілим майстром-фарфористом. На її творчому рахунку – десятки декоративних ваз, сервізів, блюд, прикрашених оригінальним авторським розписом. У цей період Л.М. Митяєва була частим гостем

на Київському скло-термосному заводі. Після роботи допомагала створювати зразки для масового тиражування, мріяла продовжувати традиції української гуті, дати їй нове життя.

У 1951 р. художниця перейшла працювати на Київський скло-термосний завод і, власне, започаткувала там творчий колектив. У ці роки Л.М. Митяєва почала працювати майстром з техніки глибокого травлення «галле». В матеріалах художньої ради заводу за 1951 р. уперше знаходимо її ім'я як майстра живопису у цій техніці [1, с. 6].

Іл. 1. Народний художник України Л.М. Митяєва

Іл. 1. Народний художник України Л.М. Митяєва почала працювати майстром з техніки глибокого травлення «галле». В матеріалах художньої ради заводу за 1951 р. уперше знаходимо її ім'я як майстра живопису у цій техніці [1, с. 6].

Естетика художніх виробів тієї доби вимагала неабиякої ремісничої досконалості і, відповідно, високої фахової кваліфікації від виконавців. З 1951–1956 років, працюючи як майстер глибокого травлення, вона почала створювати форми виробів з власним компонуванням зображень, орнаментів, пробувати свої сили в тематичних творах. Велику школу освоєння різних технічних прийомів опрацювання художнього скла пройшла Лідія Митяєва, беручи участь у роботі Московської художньої ради по склу, яку очолювала скульптор, Народний художник СРСР, дійсний член АН СРСР В.І. Мухіна протягом 1950–1952 років [4, с. 27]. У 1950-ті роки Л. Митяєва виконує вази з портретами О. Пушкіна, А. Чехова, І.А. Крилова, П. Чайковського й інших. Серед перших робіт було виготовлено декоративну вазу, присвячену гоголівським дням у 1953 р. Автор акцентувала увагу на формах виробу, для цього відмовилася від перевантаження їх орнаментами, щоб звільнити місце для портрету великого письменника і живописно трактованих малюнків на теми його творів, вільний простір заповнила рослинним орнаментом. Того ж року на виставці українського прикладного мистецтва, організованою Спілкою художників України в Києві, експонувалася ваза для квітів, в оздобленні якої Лідія Митяєва презентувала цікавий авторський спосіб декоративного оформлення скла. Малюнок за мотивами українського народного орнаменту художниця виконала у техніці глибокого травлення по накладному молочно-білому та синьому склу [4, с. 27] (іл. 2, 3).

У цей період Лідія Митяєва почала працювати також над серійним виробництвом. У процесі виготовлення унікальних виробів набули подальшого розвитку авторські способи декоративної обробки сортового та малосерійного посуду, наприклад ваза для квітів «Золоті рибки» (1951 р.) (іл. 4),

Іл. 2. Л.М. Митяєва. Декоративна ваза «Український орнамент». КЗХС. 1950-ті рр.

Іл. 3. Л.М. Митяєва. Декоративна ваза «Український орнамент». КЗХС. 1950-ті рр.

що виконувалася малою серією, декорована у техніці глибокого травлення накладного скла з використанням ефекту тонового розтягування синього кольору в поєднанні із золоченням. У 1953 р. для промислових ярмарок, які проходили у Лейпцигу та Відні, були надіслані авторські роботи художниці – ваза-бот, оздоблена алмазним грануванням і глибоким травленням із зображенням сцен за мотивами твору «Фауст» В. Гете. Для міжнародної виставки у Салоніках у 1954 р. вона виконала вазу з портретом М. Ломоносова та сценами з твору «Пісні про купця Калашникова». Тоді саме Л.М. Митяєва зробила декоративну вазу «300-річчя возз'єднання України з Росією», центральну частину, якої прикрашає портрет Богдана Хмельницького з відомої картини художника М.І. Хмелька (іл. 5). До групи тематичних творів можна віднести подарунковий набір для вина «Казки О.С. Пушкіна» (іл. 6), вперше виготовлений майстром у 1956 р. Твори Л.М. Митяєвої 1950-х років неодноразово експонувалися на міжнародних, всесоюзних і республіканських виставках, де отримували високі нагороди. Ці твори зараз демонструються на музейній виставці «Барви художнього скла» [6, с. 112].

У 1956 р. Л.М. Митяєва знову працює на Київському експериментальному кераміко-художньому заводі. В 1958 р. їй було прийнято до Спілки художників СРСР [2].

У 1964 р. художниця остаточно повертається на Київський завод художнього скла. Вся подальша творча художня діяльність пов'язана з цим підприємством, де в 1965 р. їй призначили старшим художником. Як професійний митець, Л.М. Митяєва мріяла про гутне скло – мистецтво вільного формування, що дуже добре передає пластичність матеріалу. Вона почала вивчати колекції гутного скла в музеях України,

експериментувати, працювати в тісному контакті з хіміками заводу над кольоровою гамою скла (на той час на заводі виготовляли скло лише 3–4 кольорів: синій – кобальт, фіолетовий – марганець, рубін – мідний, золотий та селеновий). Лідія Митяєва разом із головним художником заводу І.В. Зарицьким першими на заводі звернулися до гутної техніки обробки скла [7, с. 9]. У своїх роботах вона почала поєднувати традиції української гуті з новітніми техніками оздоблення виробів. Художниця починає проводити перші експерименти з гутною технікою декорування, а саме використовувати техніку накладання кольорової нитки, що є спрощеним варіантом «венеціанської нитки». Використовуючи кольорове скло, Л.М. Митяєва створює невеликі гутні вазочки, які декоровані технікою «венеціанська нитка» у вигляді спіралеподібних смуг [5, с. 140].

У творчості Л.М. Митяєвої 1964 рік ознаменувався великими успіхами. Її гутний набір для напоїв, простий і вишуканий, був придбаний для Державного музею народного декоративного мистецтва УРСР, а звідти був відібраний на Всесоюзну виставку художнього скла, яка відбувалася у Ленінграді в 1967 р., де також одержав високу оцінку. На виставці експонувався набір ваз «Ромашки» (1964 р.), що складався з двох ваз різного розміру – на жовтому тлі білі стилізовані квітки. Ці твори свідчили про значні успіхи художниці у роботі над гутним склом. Її вироби оригінальні, індивідуальні й своєрідні, які легко впізнати. Вільно володіючи тонкощами пластики і формотворення скла, Л.М. Митяєва стала надавати перевагу гутному склу як більш демократичному. Форми виробів з м'якими плавними лініями прикрашалися витонченими джгутами, наліпами, смугами, що створювали виразні образи виробу [4, с. 27–28].

У 1960-ті роки на заводі були закладені художні традиції, досконалі навички ручного ремесла – все це дало можливість розширити асортимент виробів, збагатити скляні твори розмаїттям різних способів декорування. В цей

Лл. 4. Л.М. Митяєва. Декоративна ваза «Золоті рибки». КЗХС.1951 р.

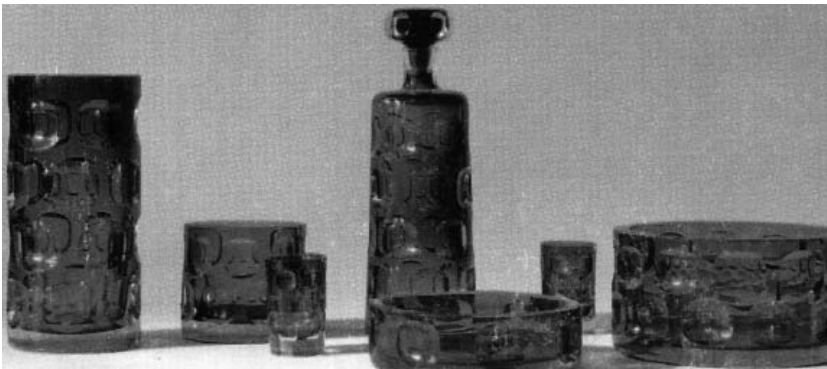
Лл. 5. Л.М. Митяєва. Декоративна ваза «Б. Хмельницький». КЗХС. 1954 р.

Іл. 6. Л.М. Митяєва. Набір для вина
«Казки О.С. Пушкіна». КЗХС.
1956 р.

період був сформований художній колектив заводу, який повернув традиції української гуги. До цього колективу і увійшла Л.М. Митяєва з її індивідуальним почерком майстра-художника, технологічними особливостями обробки виробу. З ім'ям Л.М. Митяєвої пов'язані етапи становлення і формування, розвитку та розквіту Київської школи художнього скла. Творчі пошуки, експерименти митців художнього колективу заводу – все це сприяло формуванню та розвитку Київської школи художнього скла. Вона стала одним із фундаторів цієї школи [7, с. 9].

Пізніше Л.М. Митяєва стає художником кришталю. Вона досягає високої майстерності у створенні гранованих виробів. Художниця створює численні вази для квітів, різноманітні набори келихів і блюд. Успішною роботою автора можна вважати набір для десерту «Вечірній» (1964 р.) (іл. 7). Кожен предмет із цього набору виконаний у техніці гранування у вигляді «оптичних» ямок різних розмірів, які розміщені у шаховому порядку. Цей набір експонувався на ленінградській виставці художнього скла «Скло всіх часів та народів» у 1967 р. На цій виставці відзначили Л.М. Митяєву як особливо талановитого майстра, а її набір «Вечірній» був визнаний кращим і одержав високу оцінку. З цього часу на виставках художники почали приділяти увагу масивно побудованим формам. Масивність різноманітних форм-конструкцій спостеріга-

Іл. 7. Л.М. Митяєва. Набір для десерту «Вечірній». КЗХС. 1964 р.

ється і в авторському декоративному наборі «Кришталевий» (1976 р.), техніка гранування у вигляді «оптичних» ямок підсилює цей ефект.

Лідія Митяєва першою серед художників заводу почала займатися матовим гравіруванням кристалю у авторському виконанні. Вона використовувала для цього сучасну бормашину і створила у цій техніці цілу низку оригінальних – як декоративних, так і тематичних – творів. Уперше в 1967 р. у цій техніці вона виконала вазу для квітів, яка відразу привернула увагу своєю новизною і незвичайністю. Її прозора поверхня була вкрита тонким ніжним квітковим візерунком, виконаним гравіруванням. У 1970 р. майстром було створено набір «Мрія», що складався з двох ваз і келиха на кольоровій підставці. Поверхня виробу прикрашена пишним рослинним орнаментом, у центрі якого розміщені стилізовані птахи. В цьому наборі матове гравірування стало більш виразним. Для підсилення ефекту художниця надалі створює форми з більш товстими стінками, які дають можливість глибше проникати в масу скла і більше вкривати поверхню виробу орнаментом. Матове гравірування вона успішно поєднує з кольоровим підсвітленням, вводячи такі кольори, як перманганатовий, кобальтовий та колір золотого рубіна. До цієї групи виробів можна віднести набір «Квітучий» (1974 р.), «Весна» (1975 р.) (іл. 8) – всі вони вперше експонувалися на республіканській художній виставці «30 років Великої Перемоги» в 1975 р. [4, с. 27–28].

Лідія Митяєва є визначним представником вітчизняної мистецької культури ХХ ст. Вона створювала технологічні й оригінальні зразки – побутовий посуд, декоративні та скульптурні композиції. З роками зростав її талант. Художниця урізноманітнювала форми, робила їх масштабнішими, вдало використовувала пластичність і прозорість скла, велику роль приділяла кольоровому забарвленню – це набори «Весільний» (1971 р.) (іл. 9), «Смугастий» (1970 р.), «Червона зоря» (1975 р.), «Салют» (1976 р.), «Світанок» (1977 р.). Вона виявила себе як майстер кольорового ансамблю. Кожна річ тут продумана і може бути окрасою інтер'єру. Оглядаючись на 70-ті та 80-ті роки, можна з упевненістю сказати, що в ті часи мисткиня створила чимало творів для оздоблення інтер'єрів. Це образно-асоціативні композиції, в яких виявилася глибока любов до рідного краю, його природи, архітектури, любов до людини. Наприклад, композиція «Карпати» (1971 р.) (іл. 10) з'явилася під впливом

Іл. 8. Л.М. Митяєва. Набір келихів «Весна». КЗХС. 1975 р.

Іл. 9. Л.М. Митяєва. Декоративний набір «Весільний». КЗХС. 1971 р.

народної гуцульської архітектури, набір «Полонина» (1971 р.) – під враженням від карпатських гір з їх запашними полонинами і синім небом. Автор знайшла вдале образне втілення своїх вражень, думок, переживань, кожного разу шукаючи нове рішення [4, с. 27–28]. У роботах відчувається легкість, невимушеність, але за всім цим стоїть наполеглива клопітна праця не лише художниці, але й висококваліфікованого майстра-склодува В.І. Погребного, який втілював авторські художні задуми біля печі.

Творчість художниці – надзвичайно цікава й багатогранна. Її цінують і знають у багатьох країнах світу, таких як: Україна, Росія, Білорусь, США, Бельгія, Фінляндія, Індонезія, Корея, Норвегія, Румунія, Італія, Франція, Ірак, Болгарія, країни Африки, де проходили виставки та ярмарки декоративного мистецтва України.

За створення промислових зразків, художніх творів, за виконання державних замовлень, за участь у виставках різних рівнів у 1974 р. Л.М. Митяєвій було присвоєно почесне звання Заслуженого художника України. У 1980 р. вона була нагороджена медаллю «Ветеран праці». В 1981 р. художниця організувала свою першу персональну виставку (Київ–Львів). Як зазначив І. Верба, упорядник каталогу до персональної виставки: «Лідія Митяєва весь мож-

ливий за умовами заводського виробництва час, проводила у «гуті», шукаючи і знаходячи нові і нові рішення, що найповніше відповідають її внутрішньому «я» [3, с. 64].

У 1985 р. Л.М. Митяєва вийшла на пенсію. Останню свою роботу в художньому склі майстриня виконала у 1992 р. – це декоративна ваза «Садок вишневий». Ваза оздоблена масивними наліпами у вигляді гілок, вільний простір заповнений гравірованими стилізованими квітами. Декор вази оспівує шевченківську Україну в час оптимістичних сподівань про незалежність. Зараз ця робота є власністю родини художниці.

За вагомий особистий внесок художниці в розвиток національного декоративно-ужиткового мистецтва загалом і художнього скла зокрема в 1992 р. їй було відзначено почесним званням Народного художника України.

Лідія Митяєва померла в 1996 р. Вона пройшла шлях від майстра-практика до художника, що допомогло їй глибше відчувати специфічні властивості матеріалу. На честь Лідії Мефодіївни у 1998 р. в Музеї українського народного декоративного мистецтва відбулася друга її персональна виставка.

Кращі твори художниці зберігаються у Державному музеї Українського народного декоративного мистецтва, Музеї історії м. Києва, Дирекції художніх виставок України, Міністерстві культури та мистецтва України, Канівському історико-красназвочому музеї, Музеї декоративно-прикладного мистецтва м. Суми, приватних колекціях і збірках в Україні та за кордоном, а також у збірці Національного музею історії України.

Іл. 10. Л.М. Митяєва. Декоративний набір «Карпати». КЗХС. 1971 р.

Джерела і література

1. Архів Київського заводу художнього скла, протокол художньої ради заводу за 1951 р. № 1527.
2. Архів Національної спілки художників України, особова справа Л.М. Митяєвої.
3. Верба І. Митяєва Л.М. Художнє скло. Каталог виставки (вступна стаття). – К., 1981.
4. Мельник Л. Художнє скло Лідії Митяєвої. Образотворче мистецтво. – К., 1981. – № 4.

5. Петрякова Ф.С. Українське гутне скло. – К., 1975.
6. Рожанківський В.Ф. Українське художнє скло. – К. : Вид-во АНУРСР, 1959.
7. Сом-Сердюкова О.М. Тенденція розвитку Київської школи художнього скла 1950–1990 рр. – Л., 2000.

Аверьянова Л.И. Киевский мастер художественного стекла Лидия Митяева (1923–1996)

Статья посвящена Народному художнику Украины, одному из ведущих мастеров Киевского завода художественного стекла Лидии Митяевой. В статье изложены биографические данные художницы, впервые изложенные манеры исполнения своих авторских работ в разных техниках обработки стекла. Представленный список всех основных авторских работ.

Ключевые слова: Народный художник Украины Л.М. Митяева, Киевский завод художественного стекла, художественное стекло, гутная техника.

Averyanova L.I. The Kyiv master of art glass Lidiya Mytyayeva (1923–1996)

The article is dedicated to a honored artist of Ukraine, one of the leading masters of Kiev factory of art glass – Lidia Mytyayeva. In this article there is biographical information about the artist, there is also shown technological authorial methods in different glass processing technology. It is also provided a list of all major author works.

Key words: The honored artist of Ukraine Lidia Mytyayeva, Kiev factory of art glass, art glass, blown technology.

Подано до друку: 09.10.2015 р.